

הקבצן כבד הפה – הלב והמעייין ו'קיצור תולדות הזמן'

בפרשת בראשית אנו פוגשים את 'לדת הזמן' ובפרשה שלאחריה אנו יכולים לדון ב'מותו'. פרשת נח מתארת את חורבן העולם, ואת אפשרות היעלמותה של האנושות כולה. אכן, על קץ העולם התנהלו דיונים חשובים בפילוסופיה היהודית הקלאסית, אלא שכאן מעוניין אני במשהו דרסטי יותר, לא קץ פל פֶּשֶׁר (ו, יג) אלא קץ זְמַיִם, קץ הזמן עצמו. במפץ הגדול נולד הזמן. לפי התיאוריות המדעיות של היום, בחורים השחורים נעלם הזמן, אם להמשיך את המטפורה – הזמן מת! כדי לדון על מותו של הזמן במקורותינו, נפנה לאחד הסיפורים הקלאסיים של רבי נחמן מברסלב, שהפך פילוסופיה לקיומיות. כוונתי לסיפורו על שבעת קבצנים. זהו סיפור, המכיל סיפורים, המכילים סיפורים וכו', השזורים אלו באלו. מסופר בו על ילד וילדה התועים ביער כששבעה קבצנים בעלי מומים מצילים אותם, ונעלמים. בשבעת ימי המשתה של חתונתם מופיעים שוב הקבצנים, זה אחר זה, מברכים את בני הזוג, ומספרים להם על זהותם ועל מומם. המומים אינם אלא ביטויים אירוניים של ביקורת על החברה המושחתת המתממשת לפנינו תוך סגידה ליופי, ועל העולם כפי שבני אדם תופסים אותו בחושיהם. אנו נתמקד בסיפור הקבצן השלישי, כבד-הפה. דווקא הוא מוסר לנו פנינה פואטית מיוחדת במינה, הסיפור הרומנטי הידוע על הלב והמעייין. פחות ידוע הוא סיפור הרקע הנשכח, החשוב לנו גם הוא לענייננו כאן.

כשאני מנסה לדמיין את כבד-הפה שבסיפורו של רבי נחמן בעולמנו היום, רואה אני לפני רשתות שידור במדינה רחוקה ודמיונית, בהם כבד פה מגמגם מנסה להתחרות עם אנשי התקשורת ברדיו ובטלביזיה, המהירים במחשבותיהם ורהוטים בדיבורם. הם לא רק קריינים, הם גם יוצרי מציאות בהיותם אומני ניסוח השאלות וגאוני הטמנת המלכודות, בהם נופלים המרואיינים וחושפים כל מה שבקשו להסתיר. כל שדר מומחה בתחומו: פוליטיקה, כלכלה, צבא, משטרה, מה-שבינו-לבינה וכו'. הצד השווה שבהם: למיטבם הם מגיעים בעת שהם סוקרים מעשי פשע נתעבים הפורחים בכל תחום. אני מתאר לי שבעקבות אחד החוקים הסוציאליים המתקדמים שבאותה מדינה, גם לכבד-הפה הוקצה תחום בתקשורת. ניתן לו תחום יתום: מעשי חסד הנעשים בחברה. לא חסד שיש עמו ראויה (בזה עוסקים השדרים האחרים), אלא חסד של אמת, הנעשה שלא על מנת לקבל פרס. עבודתו של כבד-הפה כלל אינה פשוטה, מעשים כאלה נדירים הם. לא אינכם צריכים להתאמץ כדי להבין את הרייטינג הדל שיש למהדורת החדשות המוקדשת לנושא זה. אלא שבסיפורו של רבי נחמן יש דמות מסתורית, שמהדורה זאת היא היחידה לה הוא מקשיב. זהו "איש חסד האמת"

המסוגל לקשר בין הנגלה והנסתר שבעולמנו: "והוא (הכבד-פה) הולך ומקבץ כל החסדים של אמת (שנעשו באותו יום) ומביא אותם אל זה האיש חסד האמת". לשם מה? כדי להבין זאת עלינו לחזור למושג הזמן. ב'בראשית' הזמן נולד, שהרי כדברי רבי נחמן "הזמן בעצמו הוא נברא". הזמן נברא, אבל המשכיותו אינה הכרחית. אין עיקרון שמירת הזמן. הזמן הופיע ועלול להיעלם, יש לו רק יום אחד של חיים. עולם שאין בו חסד של אמת אלא אינטרסים בלבד, הוא חור שחור בו הזמן ייעלם. המפתח להישרדותו מצוי במעשי החסד: "ועיקר התהוות הזמן הוא על ידי החסדים של אמת". על ידי מעשי חסד של אמת מסוגל האדם להמשיך בפעולת הבריאה השמימית של הזמן. כאן מתחברים אנו לסיפור על הלב והמעייין. הלב הוא לב העולם, המעייין מייצג את הנוכחות הא-להית בעולם. הקשר שבין המעייין ללב העולם, הוא בעצם הקשר שבין נצח לזמן, "וזה המעייין אין לו זמן, כי זה המעייין אינו בתוך הזמן כלל". קשר הנצח והזמן הכרחי כדי שהזמן יתקיים וכדי שתהיה משמעות לעולם. כבד-הפה מחפש את מעשי החסד. איש חסד האמת, מוסר אותם ללב הקונה בהם עוד יום אחד: "אך עיקר הזמן של המעייין, הוא רק מה שהלב נותן לו במתנה יום אחד. וכשמגיע היום להיות נגמר ונפסק... לא יהיה זמן להמעייין ויסתלק... ואזי יסתלק הלב... ויתבטל כל העולם, חס ושלוש... וכשמגיע היום בסופו ממש להיות נגמר ונפסק, אזי.. הוא (האיש חסד האמת) נותן במתנה יום אחד להלב... והלב נותן היום להמעייין. ואזי שוב יש זמן להמעייין".

חזרנו שוב למה שלמדנו בפרשתנו ושכחנו. העולם קיים על-תנאי. ללא חסד של אמת, החור השחור של האינטרסים ישתלט. הזמן ימות, ואתו הקיום בכלל. ואולי, יש תקווה, כפי שכבד-הפה לימד אותנו.